

EEN MERKWAARDIG BROEDGEVAL VAN DE ZILVERMEEUW

(*Larus argentatus Pontopp.*)

C.A. VAN EE, JULI 1943

Al jaren ging mijn belangstelling naar de Zilvermeeuwen in Artis uit. Waarom? Kwam het door hun statige houding, hun majestueuse gevechten of omdat ik ze zoo'n beetje zag als de Zilvermeeuwen van "Meneer Portielje"; deze was het toch, die mij op hun typische gedragingen opmerkzaam gemaakt had en door wiens toedoen ik ook een beetje mijn hart aan hen verloor.

De Artismeeuwen boeiden me wel, doch het meest "de wilden". Hoog uit de lucht suizend, gierend en schreeuwend vochten ze elken winter om hun portie eten met de tammen en juist als je aan ze ging wennen, verdwenen ze op een enkele getrouwe na.

Deze achterblijvers waren het, die mij het meest genoeg bezorgden; er was iets in hun houding, in hun doen en laten, waaruit hun meerdere vrijheid sprak, maar ook hun zich aangetrokken voelen door de broedkolonie aan den vijveroever. Tot het groote jaar er was dat ze gingen broeden in den Artistuin⁴¹. Dat was een vreugde⁴². Doch dit is allemaal zoo bekend en zoo vaak beschreven, dat ik dit hier na wil laten.

Toen kwam er een bericht van Stribos, dat hij een Zilvermeeuw op een huis zag broeden: hoe dit afliep is mij niet bekend, doch in mij was een hoop, dat de meeuwen van meneer Portielje het ook zouden doen. Elk jaar weer speurde ik de gebouwen af en ja, op een morgen kwam ik tot de ontdekking, dat op het gebouw van St. Jacob in de Plantage Middenlaan een nest moest zijn; gierende vluchten van twee meeuwen over een bepaalde plek op het dak, zachte mekker geluidjes, dan weer een weggagen van een vijand, maar met zekerheid kan ik dit niet zeggen, want op het dak ben ik nooit geweest. Toen een jaar later een nest in de dakgoot van het Groote Museum in Artis⁴³. Helaas is mij hier verder niets van bekend geworden. En nu in 1943, in Juni de verheugende mededeeling: een nest met eieren op de rotonde van het groote Museum. Dat was wat! 's Middags na het hooren van het bericht naar boven. Heel stil een 15 M. boven de grond tegen de muur van de rotonde en tusschen een hijsstelling zat hij, zijn bek wijd open, te hijgen in de zomerzon. Een rilling ging door me heen: Photo's?? Film?? Publicatie? Alles vloog door mijn hoofd. Ik peinsde hoe en waar ik alles op moest stellen, waar ik moest zitten en al die dingen meer; toen plotseling de vogel opstond en schreeuwend wegvloog. Zoo, nu het raam even open, erdoor en daar stond ik op het dak; voor mij een nest met 3 eieren. Nu even rustig de situatie verkennen; rustig zei ik, ... klauw, rsst. Daar stormde de eerste al over mijn hoofd; zoo, daar had je het al. Ja daar ging nummer twee in nog feller vlucht tot de aanval over. Gauw maar van het dak weg om de dieren niet te veel te verontrusten en even zien of ze gauw terug waren. Nu dat schikte best, want na tien minuten waren ze weer terug. De eieren moeten dus zwaar bebroed zijn.

Gauw naar huis, rugzak gepakt, fototoestellen, filmcamera gehaald, platen in chassis gedaan, rol touw, alles nagekeken en op weg.

Tegen 2 uur was mijn opstelling gereed. Het fototoestel voor opnamen dichtbij aan de hijsbalk bevestigd en zelf zat ik met de rolleiflex op ongeveer 8 M. afstand in het dakvenster, dat op een kier stond. Nu maar wachten; 5-10-15 minuten. Zou alles hun zoo verontrusten, dat ze het niet meer aandurfdren? Enfin, gevaar voor de eieren was er niet, want het was smoorheet. Eindelijk na een half uur klonk er een klagend mauwen. Ja, daar waren ze beide op de muur van de rotonde. Voorzichtig huppelde het wijfje over het muurtje tot vlak boven het nest; keek links, rechts, naar beneden, naar boven en toen zag ze mij zitten; keek me recht in het gezicht met de felle gele oogen. Niet bewegen schoot 't door me heen. Hoe lang het duurde weet ik niet; die onbewegelijk sturende meeuw op het muurtje en ikzelf in

mijn ongemakkelijke half zittende, half hangende houding. Plotseling brak alles af in een geweldige schreeuw en langs de deur stormde de meeuw weg. Ontdekt was ik, ontmoedigd was ik, want er was geen andere mogelijkheid voor me om me beter te verstoppen. Juist toen ik weer af wilde gaan tuigen kwam de oude terug. Niet behoedzaam doch met een plof uit de lucht vallend langs de balk heen vlak voor het nest. Op hetzelfde moment trok ik al aan de sluiters: klik, gebeurd was het, mijn bewijs had ik. Doch er kwam geen reactie van de vogel, zooals ik verwacht had. Slechts even stond zij stil, luisterde en liep toen vol aandacht naar het nest toe, schudde haar veren en liet zich teeder op de eieren zakken. Er ging zoo'n stille teederheid en verzorgingsdrang van de vogel uit, dat ik de indruk kreeg, dat zij mij of vergeten was, of me in het dakvenster voor ongevaarlijk hield. Met de rolleiflex maakte ik nu de eene foto na de andere. Het mannetje liet zich maar zelden zien, zat boven op de rotonde en overzag van daaruit zijn broedterrein. Half vijf was het al, toen ik tot de ontdekking kwam geen film meer voor de rolleiflex te hebben en dus moest opbreken.

Mijn bewijzen had ik; nu voorzichtig opruimen. Statief, sluitertouw, alles liet ik zitten, ja het toestel moest toch weg. Weer het dak op. Daar kwam het mannetje al weer aanstormen, even later het wijfje. Gauw het toestel erafdraaien en nu even in het nest kijken. De eieren waren nog niet aangepikt, dus dat zou morgen misschien zijn. Doch het nest zelf maakte mijn belangstelling warm. Stukjes bamboe en bladeren, alles samen geraapt beneden aan de vijver bij hun tamme soortgenoten en hier naar boven gesjouwd. Maar wat me nog meer boeide waren 2 groote granaatsplinters die er in de nestrans lagen. Erin gevallen konden ze niet zijn, daarvoor lag het nest teveel tegen de muur en overdekte de houten stellage het teveel. Tijdens het vuren⁴⁴ bleef de oude gewoon zitten; dat kon ik later bij het schieten constateeren; dus wanneer ze erin gevallen waren, dan hadden ze de vogel moeten raken. Ze moesten er dus ingesleept zijn door een der oude vogels; ze hadden dus van de nood een deugd gemaakt en ook alle rommel van de zinken rotonde af in het nest gesleept en hiermee de nestrans afgewerkt.

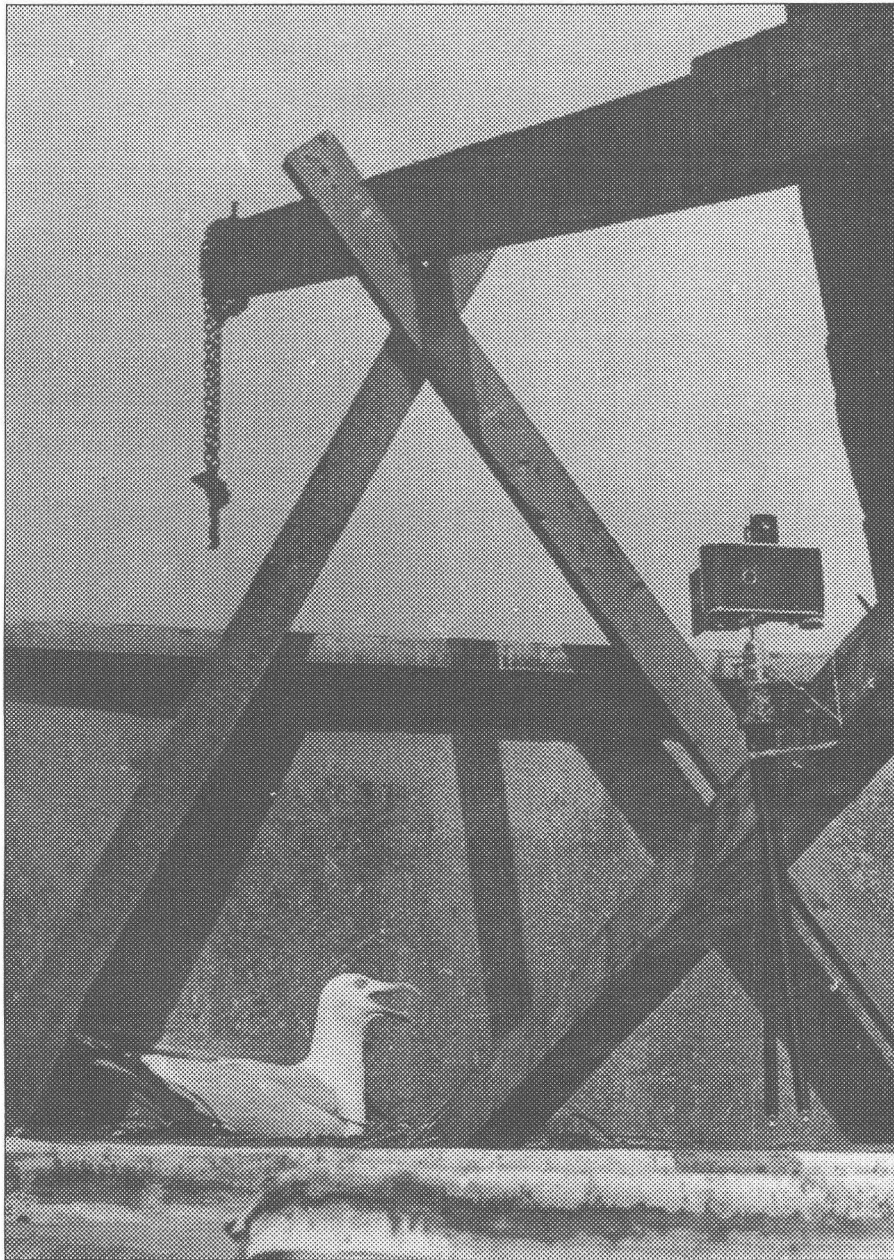
De aanvallen werden echter steeds heviger en plotseling ging het mannetje op nog geen meter van me af op de rotonde zitten. Hevig mauwend en naar me pikkend dribbelde hij tot op een halve meter en ging dan snel weer terug. Het wijfje bleef op veiliger afstand en nam af en toe een duikvlucht. Na alles goed bekeken te hebben stond ik op. Tegn de verwachtingen in bleef het mannetje zitten en mauwde steeds feller. Jammer dat ik geen rolleiflex film meer had: dit was toch werkelijk een groote uitzondering. Langzamerhand achteruitlopend ging ik naar het dakvenster terug, steeds maar bleef de oude vogel zitten, totdat ik me halverwege omdraaide en hij me zoo vinnig aanviel dat zijn vleugel tegen mijn hoofd tikte. Blijkbaar vreesde hij mij als "aanvaller" zoolang ik mijn gezicht naar hem toehield en durfde pas aanvallen als ik "vluchtend" mijn gezicht afwendde. Dit heb ik naderhand in een paar proefjes bewezen gezien. Een van de proefjes laat ik u hier beleven:

Langzaam terug loopende draaide ik me halverwege om d.w.z. mijn lichaam, mijn hoofd bleef zoo veel mogelijk naar hem toegewend; stil bleef hij zitten, totdat ik ook mijn hoofd afwendde en me slechts door snel te bukken aan zijn aanval kon onttrekken.

Ook heb ik halverwege alleen mijn hoofd omgedraaid dus met mijn gezicht van hem af over mijn schouder naar het dakraam gekeken en bliksemsnel volgde de aanval.

Een proefje bracht tevens zijn snel reactievermogen aan het licht. Ik bleef namelijk achteruit loopen en draaide even snel mijn hoofd om en terug, ik zag toen dat hij reeds in zijn vlucht viel, doch deze aanvalsbeweging zoo sterk afremde dat hij als het ware omhoog gegooid werd en weer op zijn oude plaats terecht kwam. Dit proefje heb ik verschillende malen gedaan en steeds met hetzelfde gevolg. Uit al deze proefjes bleek duidelijk dat hij, hoe ik mijn lichaam ook wendde en draaide, hieraan geen betekenis hechtte, doch dat hij, zoo gauw mijn gezicht van hem afgewend was, mij als "vluchtend nestgevaar" aanvallend verdreef.

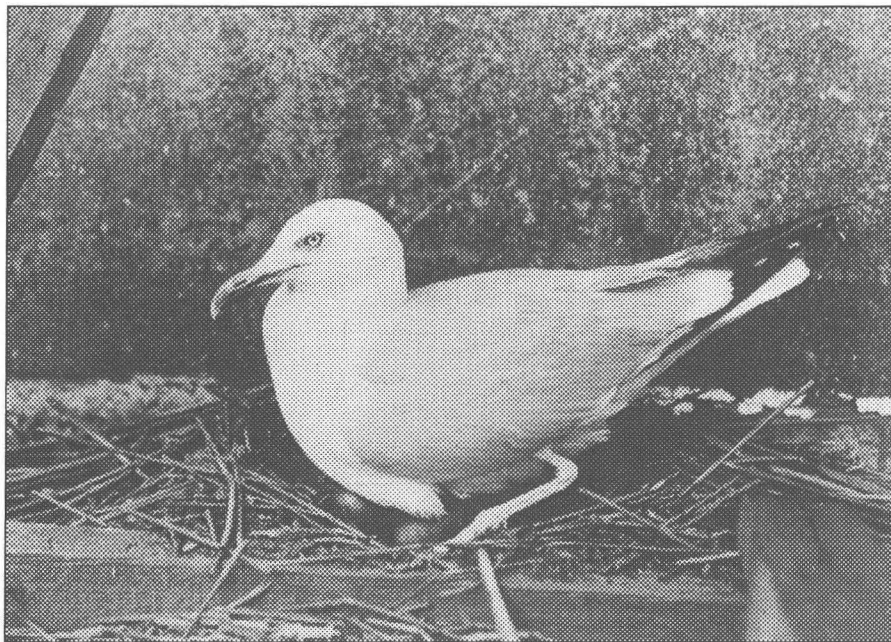
De volgende dag was er niets bijzonders, zoodat ik rustig alles maar bij het oude liet. De derde dag bracht echter de verrassing: een ei was aangepikt; snel alles opgesteld, mijn filmcamera klaar en binnen

Xxxxxx ?

2 minuten was de oude terug. Ik kon de piepgeluidjes duidelijk waarnemen als de oude even opstond om zich om te draaien en te gaan verzitten. Er stond een gloeiend heete zon en als de vogel een poosje gezeten had, draaide hij zich om, om zodoende steeds een kant van zijn lichaam uit de zon te brengen. Het nest zat zoo dicht tegen de muur, dat de vogel nooit haaks op de muur kon zitten broeden. De hele dag heb ik zitten wachten en hopen. O, het was heusch niet vervelend, want daar zorgde het mannetje wel voor. Niet dat hij het wijfje ooit aflosde; dit heb ik geen een keer gezien of bemerkt; neen dat niet, maar hij had buiten de broedende vogel nog een bij-wijfje. Deze zat steeds op een van de schoorsteenen van het gebouw en daar was hij ook altijd te vinden. Samen stonden ze daar te koeren en te mauwen. Een paring heb ik echter nooit van ze gezien. Wel waren ze erg vriendelijk voor elkaar, een keer zag ik ze met een strootje prutsen en toen dit van de schoorsteen viel, begonnen ze tegelijk te juichen. Het schalde over alles heen. Het wijfje op het nest reageerde hier helemaal niet op, zelfs niet door een roep.

Maar er was een groot verschil bij dit alles: zijn wijfje mocht overal komen op het heele dak, doch het bij-wijfje niet. Toen het eens probeerde op de rotonde neer te strijken, kwam het mannetje in dolle woede omlaagschieten en joeg haar niet alleen weg, doch bleef het zelfs langen tijd haar achtervolgen en aanvallen. Alleen kwam hij terug en liet zich toen op het plat vallen en raapte koerend wat strootjes die uit het nest gewaaid waren op en vloog toen weer naar de rand van de rotonde. Dit is de eenige keer, dat ik hem op het plat zag vlak bij het nest doch helaas buiten bereik der camera. Het wijfje verliet de heele dag het nest niet; ook niet toen ik, het wachten moede, om 2 uur het raam opengooide en eens op het dak sloeg met mijn hand. Wel keek ze verschrikt, stond zelfs even recht op,

XXxxxxx ?

mauwde dreigend, doch ging toen weer zitten. Om vijf uur toen ik wegging en het toestel bij het nest moest weghalen, ging ze even op de rotonde zitten, keek nerveus trippelend wat ik deed en ging meteen op het toen nog levende jong in het ei zitten. Het ei was wel iets verder open gepikt, doch nog niet veel. Morgen maar weer, dacht ik en ging vlug weg.

De volgende morgen bracht teleurstelling en vreugde. Teleurstelling omdat het jong in het ei dood was en vreugde omdat het andere ei aangepikt was. Snel alles klaar, naar mijn plaats bij het raam terug. De oude vogel was direct weer op het nest, dus nu maar op een gelukkig of belangrijk moment wachten. Er gebeurde echter niets en zoo raakte ik aan het piekeren. Het doode jong in het ei was toch niet normaal. Zou de hitte van het zinken dak en de zon het schaalvlies zoo droog en hard gemaakt hebben, dat het er niet meer uit kon breken?? Hoe langer ik hierover dacht hoe sterker ik ervan overtuigd werd. (Men. Portielje deelde deze mening later). Dan moet ik toch zien, dat dit jong in het leven bleef en toen om twaalf uur, dus na ongeveer 3 uur, het ei nog even ver stuk was, trok ik de stoute schoenen aan en ging het kuiken helpen. De oude vogel zat er recht boven, op nog geen 50 cm afstand, en keek nauwlettend toe. Wat was de schaal hard en wat was het vlies taai! Na een goed kwartier was ik zoover, dat het jong voor de helft uitgepeld was, de rest moest het nu zelf maar zien te doen. Zoolang ik bezig was hoorde ik geen geluid van het jong, toen ik echter klaar was begon het te piepen en de oude vogel gaf direct antwoord door zacht klagend te mauwen. Ik was nog geen meter van het nest af, toen de vogel zijn plaats weer innam en rustig verder ging broeden alsof er niets gebeurd was. Toen na een uurtje stond zij op en daar lag het jong half droog in de nestkom. De schaal rolde uit het nest en de nieuwe meeuwenburger was er. Nu werd het steeds interessanter. De oude vogel sprong op het muurtje, in het nest, op het plat, maar ging niet weer rustig zitten.

Het jong lag doodstil in het zonnetje. Plotseling gierde er iets over; wat was dat? Een kraai. De oude liet een schreeuw hooren en daar kwam het mannetje aan en zette de achtervolging op de kraai in. In het nest was ook iets gebeurd. Het jong, dat tot nu toe met half opgeheven kop had liggen soezen, "dook" in elkaar en strekte zich lang uit, plat in het nest. Hier was dus al een zelfde reactie als ik bij veel oudere jongen gezien had. "Het wegdrukken en zich pogen onzichtbaar te maken". De oude vogel liep op het nest toe en ging direct weer zitten; het jong geheel bedekkend.

Na ongeveer 5 minuten begon het onder de oude te bewegen en liet het jong zich even zien, om aanstonds weer weg te kruipen. In de houding van de oude vogel was verandering gekomen; zat hij eerst tamelijk aaneengesloten te broeden, nu was het een geheel ruwe vogel met veel ruimte onder zich. Het jong bleek een kleine woelwater. Het kroop onder de oude vandaan en deze stond direct even op. Eerst "verkende" het jong 't nest zelf, toen de omtrek en dit scheen het grondig gedaan te hebben, want toen er ongeveer een uurtje later weer "gevaar" dreigde, een reiger zwaaide voorbij, kroop het uit het nest naar een plaatsje vlakbij waar de staande en liggende balk van de hijsstallage elkaar raakte en een holte vormde. Een zich van nature of uit aandrift in schuthouding verstoppen, zooals we dit van jonge meeuwen in het duin zien onder een helmpol, een zeedistel, of in een konijnenhol.

Dit diertje was echter pas een uur of drie oud en reeds leefde het zijn vluchtdrift volledig ontwikkeld uit. Later, toen ik zelf op het dak kwam, kon ik hetzelfde waarnemen. Jammer ik had nu alle mogelijke foto's, maar een voederfoto had ik niet, hopelijk een volgende dag. Toen ik echter de volgende dag kwam, was het al gevoerd en moest ik na een paar uur weer onverrichter zake huiswaarts keeren. Op het plat vond ik de voederresten, een brok aal en een paar kleine posjes.

Weer ging ik er naar toe en nu had ik geluk. Nog geen uur was er verstreken of daar kwam het vijfje aan. Het jong begon heftig te piepen en met de vleugelstompjes te slaan. Nog kwam de oude niet omlaag, doch, door het gepiep van het jong gestimuleerd en daarenboven door mijn aanwezigheid waarschijnlijk zeer van streek gebracht, braakte het vertwijfeld van angst alles op het muurtje uit en slikte het direct weer in. Toen na 20 minuten viel ze op het nest neer. Het jong was niet meer te hou-

den, streek met zijn snaveltje langs dat van de oude en piepte maar. Plotseling begon de oude voer op te braken, eerst bij kleine beetjes en hoe haastiger het jong alles inslikte hoe groter afmetingen de uitgebraakte porties kregen. Dit heb ik wel 5 of 6 keer waar kunnen nemen. Toen verdween de oude vogel weer en het jong ging bevredigd liggen dutten.

Merkwaardig was dat het vuile ei en het ei met het doode jong steeds in het nest bleven, hoewel ze reeds een ondragelijke geur verspreidden. De dag verliep rustig en zonder veel nieuws, alleen was er het opmerkelijke feit dat de oude vogels toch nog strootjes en ander bouw materiaal naar het nest bleven brengen.

Het jong groeide tamelijk voorspoedig, doch toen ik de vijfde dag weer kwam lag het dood in het nest. Een verklaring hiervoor kan ik moeilijk geven, misschien kunnen de groote hitte op het zinken dak en het in het geheel niet aanwezig zijn van water op deze hoogte tot de doodsoorzaak hebben bijgedragen. De oude vogels bleven nog een dag druk en bedrijvig bij het nest, doch na die tijd heb ik ze niet weer gezien.

Dit is het merkwaardig broedgeval, dat zoo goed begon en zoo slecht eindigde.

G.A. Brouwer schreef indertijd in zijn broedvogelrubriek in *Ardea*: "Het heeft nauwelijks zin te vermelden, dat in de eertijds goed bevolkte (Zilvermeeuw-)kolonies aan de kust de eieren opnieuw stelselmatig en grondig geraapt zijn (...). De onrust die daar heerschte, spiegelde zich voldoende af in de vrij talrijke broedgevallen in het binnenland (...). (*Ardea* 33, 1945: 173).

Vergelijk ook Brouwer in *Ardea* 1944 broedvogels 1943. Vraag H. Plantenga; zie Portielje (1939, 1940). Vraag ook K. Hazevoet, D. Dekker (Jisp 075-6421744), en Ted Hoogendoorn. Vermeld ook vermoedelijk dakbroeden van Kleine Mantelmeeuw op oostelijke eiland Oostenburg 1998? (W. van der Schot).

Gebruikte afkortingen:

Voous = 3; H/T = 4; BS&W = 12; AHBL = Algemeen Handelsblad; DLN = De levende natuur.

- 1 Zie voor genoemde literatuur en voor gebruikte afkortingen de literatuurlijst.
- 2 Briefje P. Brander dd. 29-9-76 (Ordner Vondelpark).
- 3 BS&W p. 143.
- 4 De Amsterdamer 26/10/1918 (Thijsseplakboek).
- 5 Kopieën en uittreksels van dagboeken en artikelen van Thijsse bevinden zich in het Thijsseplakboek.
- 6 Zie bijlage.
- 7 AHBL 27/2/1904; zie ook bijlage.
- 8 Citaten uit AHBL 22/3/1903 en 10/8/1903.
- 9 Zie bijlage.
- 10 P.W. Brander in Het Vondelpark, nov. 1948, nr. 14.
- 11 AHBL 5/4/1902.
- 12 De Groene Amsterdamer 29/11/19..?
- 13 Zie Voous.
- 14 Ode aan het Vondelpark, p. 277.
- 15 De waarnemer, 5e jg nr 4 (1941).
- 16 Dit onwaarschijnlijk hoge aantal wordt door Brander zelf genoemd in een interview (Parool 24/11/72; Brandermap).
- 17 Tekst Mej. B. van Drooge, 1972 (Brandermap).
- 18 Zie verder Voous.
- 19 De Gierzwaluw 19,2 p. 47 en mondelinge mededeling van Cnoop Koopmans.
- 20 Brief Blok 11/10/74 in VVG-archief (Ordner Vondelpark).
- 21 A. Kooy, Namen in het Vondelpark, In: Werk in uitvoering 5, mei 1979; P.W. Brander, In: Onder de keizerskroon, NRC-HBL 17/11/1972; brief A.A. Blok 14/8/98 (ordner Vondelpark).
- 22 Mondelinge mededeling W. van der Weijden.
- 23 Zie Sijsjes en Drijsijsjes, p. 117.
- 24 Zie verder Voous.
- 25 In De Gierzwaluw 19,2 (1981); 20,1 (1982) en 21,1 (1983).
- 26 Al deze gegevens in Ordner Vondelpark.
- 27 Eerste waarneming in brief uit 1976 van J.A. Loterijman aan J. Stoffels (Ordner Vondelpark).
- 28 Winter 89 en 90; febr.-mrt 92 zingend.
- 29 Ode aan het Vondelpark p. 176.
- 30 De Gierzwaluw 19,2 p.45.
- 31 Waarschijnlijk broedden er in 1998 3-4 Grote Bonte Spechten (Werz).
- 32 Literatuurlijst 2.
- 33 Tekst Mej. B. van Drooge 1972 (Brandermap).
- 34 Telefoongesprek met N. Jonker van Stadsdeel Zuid: de resultaten van het onderzoek zullen in november bekend zijn.
- 35 BS&W p. 147/148.
- 36 Brief Martin Melchers dd. 30/6/1998.
- 37 Delsman, H.C. (1886-1969). Hoogleraar dierkunde en visserijbioloog. Lid van talrijke wetenschappelijke commissies in Nederlandsch Indië en Nederland en mede-oprichter van Natuurmonumenten in 1905.
- 38 Jac.P.Thijsse, Langs de Zuiderzee, (aangepast aan modern taalgebruik, NZ).
- 39 A.N. Swart (1912-1990) groeide op in Broek in Waterland. Hij was een kenner van de vogels in en rond Amsterdam. Zijn waarnemingsgebied omvatte ondermeer het Amsterdamse Bos, Schinkelpolder, Nieuwe Oosterbegraafplaats, Zeeberg en de Diemerzeedijk. Swart heeft veel vogelgebieden in en rondom Amsterdam zien veranderen en verdwijnen. Hij was een kritisch vogelwaarnemer uit de tijd voor de Dutch Birding Association.
- 40 De beide jongen van 1997 trof ik helaas beiden dood aan zonder een aanwijsbare doodsoorzaak.
- 41 Geleewiekte Zilvermeeuwen broedden voor het eerst in Artis in 1915 (med. mevr. L. Koning, Artis, nov. 1998). In 1917 werden drie jongen geboren, in 1923 één. Ook in 1927 en 1928 werd gebroed (vgl. foto's in Ardea XVII, 1928: 136 pl. IV). Het zou totaal om zes paren gaan.
- 42 Wie er de finesses van wenscht te weten leze de uitvoerige publicatie van Portielje in Ardea jaarg. XVII, 1928. Verder zijn "Dieren zien en leren kennen".
- 43 Het Grootte Museum is thans het Artis Party Centrum (med. H. Plantenga, Artis).
- 44 Op Kattenburg was een afweergeschut van de Duitsers, dat schoten afvuurde boven de Plantage-buurt (med. W.v.d.Waal, nov. 1998).

de gierzwaluw

DE GIERZWALUW IS HET VERENIGINGSORGAAN VAN DE VOGELWERK GROEP AMSTERDAM
EN VERSCHIJNT VIER MAAL PER JAAR.

redactie: Ellen de Bruin en Jan Hendrik van Oers

lay-out: René van Rossum

lidmaatschap leden: f 25,00

huisgenootleden: f 10,00

betaling via Postbank 5060400 t.n.v. Vogelwerkgroep Amsterdam te Amsterdam
prijs van los nummer van deze uitgave f 15,00 excl. porto

Bestuur Vogelwerkgroep Amsterdam

voorzitter: Jan Hendrik van Oers

secretaris: Ellen de Bruin

penningmeester: Jan van Blanken

overige bestuursleden:

Angeniet Kam en Paul Marcus

adres secretaris:

Tweede Wittenburgerdwarstraat 46, 1018 LP Amsterdam, tel. 020-6241123

adres penningmeester:

Geertruida van Lierstraat 41, 1069 PE Amsterdam, tel. 020-6104837

Overige

redactieadres:

Mark Kuiper, Oostermeerkade 6, 1184 TV Amstelveen, tel. 020-4961620

bibliotheek, archief, en foto's:

Ruud Vlek, Spuistraat 302, 1012 VX Amsterdam, tel. 020-6279024

waarnemingensecretaris:

Paul J. Marcus, Cornelis Lelylaan 113/1, 1065 CN Amsterdam, tel. 020-6159034

excursies:

Jip Louwe Kooijmans, tel. 020-4223938

lezingen:

Edial Dekker, tel. 020-6933140

standwerk:

Adry Streefland, tel. 020-6979730